

goddelijke oorsprong van alle gezag, over de wetten en haar bindende kracht, over vaderlijkheid en billijkheid in het bestuur der vorsten, over de gehoorzaamheid aan hogere machten, over de onderlinge liefde van allen, zijn uiteenzettingen over deze en soortgelijke vraagpunten, bezitten

aldus Leo XIII in deze encycliek

een onovertrefbare stootkracht om de moderne rechtsbeginselen, die voor de rustige gang van zaken in de maatschappij en voor het openbare welzijn schadelijk blijken, omver te werpen.

In *Rerum Novarum* werd het in *Aeterni patris* verwoorde concept toegepast op het arbeidersvraagstuk. Dat impliceerde bijvoorbeeld in plaats van de door het socialisme aangehangen klassenstrijd-gedachte een benadrukking van het streven naar verzoening tussen die klassen. Er waren toen echter bijna dertien jaar voorbijgegaan, alvorens Leo XIII toe was aan de consequenties die hij op sociaal-economisch terrein uit *Aeterni patris* meende te mogen trekken. In de encycliek *Auspicato concessum* over de H. Franciscus van Assisi en de derde orde van 17 september 1882 had hij nog geponeerd:

... de vraag omtrent de verhouding van rijk en arm, waarover de sociaal-politici zich zo moe maken, zal de beste oplossing vinden, als men eenmaal de vaste overtuiging heeft, dat armoede geen schande is, dat de rijke medelijdend en milddadig en dat de arme met zijn lot en zijn arbeid tevreden moet zijn, en dat, daar geen van beiden voor de voorbijgaande goederen dezer aarde bestemd is, de een door geduld en de ander door weldadigheid in de hemel moet komen.

En in *Sapientiae christianae* over de voornaamste plichten der christelijke burgers van 10 januari 1890, ten aanzien waarvan hij zelf had opgemerkt daarin ongeveer alles besproken te hebben, 'wat de Katholieken in onze dagen te doen en te laten hebben', werd zelfs met geen woord gerept over de sociale kwestie. Er was slechts sprake van een religieus-zedelijk probleem, dat daarin bestond, dat

'de hogere goederen des geestes ... die zonder de beoefening van de godsdienst en de gestadige eerbiediging der christelijke gebeden